

XIV. PÜSPÖKI JELENTÉS

1935. november 16.

Ravasz László 1935 márciusában a kiskunhalasi református árvaház lakói között –
„Március 2., 3. napján Halasra utaztam, ahol prédikáltam, előadást tartottam és
meglátogattam az újonnan létesített árvaházat.”

Nagyméltóságú Gróf, Főgondnok Úr!
Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

A régimódi eposzoknál a felfohászkodásokra a seregszemle következett. Mi is invokáció után seregszemlével kezdjük mindennapi kötelességeink eme nagy beszámolóját, a kerületi közgyűlést.

Halottaink

Először azokra gondolunk, akik elköszöntek tőlünk. Sokan ezek közül örökre elköszöntek. Hadd említsem közöttük elsősorban *Vincze Elek*-et, a külsősomogyi egyházmegye esperesét. Aki reánézett, azt hitte, maga az élet és az erő, s íme milyen hamar kidőlt közülünk! Példája volt a magyar református lelkipásztornak, akinél a puritán külső a szellemi és erkölcsi értékek gazdagságát takarta. Tiszteletet ébresztett, hogy mily komolyan vállalta az élet terheit; azt is, amelyet a család jelentett túró gondban; azt is, amelyet a közszolgálat rótt reá önzetlen, kemény munkában; végül azt is, amellyel a lelkiismeret kötötte meg áldozatban és fegyelemben. Kemény ember volt, bátor és független; melegszívű, ragaszkodó, hűséges és gyöngéd. Egyházkerületünk az iskolaügyek elsőrangú ismerőjét veszítette benne; mikor a kis gyülekezetek sorsáról vagy igazgatásáról esett szó, mindig az ő tanácsa volt a lámpásunk. Emlékezte legyen áldott. Néhány héttel előbb halt meg Vincze Elek barátja és munkatársa: *Szigethy Károly* lápafői lelkész, egyházkerületi tanácsbíró. Esperesi vizitációs körúton voltak, s egymás mellett közeledtek Miszla felé. Az úton Szigethy Károly rosszul lett s nemsokára Vincze Elek karjai között kiadta lelkét. Ez a megrázó élmény billentette meg Vincze Elek egészségének is az egyensúlyát, mely az őserő és a titkon támadó kór birkózásában akkor egyre gyakrabban kibillent. Szigethy Károlyt az élet nagyon megpróbálta, megszurta, bölcsé és szelíddé tette, de ki nem olthatta, sőt felszította lelkében szinte gyermeketegen tiszta idealizmusát. Saját magától elvett fillérekből gyűjtötte azt a pár ezer pengőt, amelyet néhány évvel ezelőtt a budapesti teológiának és a kecskeméti gimnáziumnak alapítványként juttatott, hálájának külső jeléül. Elköltözött az élők közül *Pálóczi Horváth István* egyházkerületi tanácsbíró úr is, akit a férfiaság, alkotó erő és kezdeményezés jellemzett. Egyéniségében az új utak keresése a hagyományok tiszteletével, reformtörekvés a patriarchalis tekintélytartással egyesült. A magyar homokon, Örkényben felépített egy olyan világot, amely egyrészt nagyon modern volt, másrészt ezeréves hagyományok erejét mutatta. Azt lehetne mondani reá: illusztráció volt Széchenyi gondolataihoz, születésük után száz évvel. Elkísértük utolsó útjára *Marton Lajost*, akitől most esztendeje búcsúztunk el, midőn nyugalomba vonulását bejelentettem. Hirtelen odalett, mert a nyugalom nem neki való életforma volt. Áldjuk nemes és tiszta emlékezetét, amelyben a tanulás és tanítás szenvedélyét, az igazságnak a professzori székben szinte bírói méltósággal és szigorúsággal való szolgálatát látjuk kiabrázolni. Egyetemes egyházunkra nézve is nagy veszteség s így mindnyájunk gyásza *Antal Géza* dunántúli püspöknek az elköltözése. Utolsó évei, midőn a pusztító betegséggel küzdött, mindenki előtt leleplezték egyéniségének alapvonását, azt tudniillik, hogy erősebb, elszántabb, akaratosabb lélek simább és szelídebb formák között aligha jelent még meg. Fénylő intelligenciája, rendkívüli gyakorlati érzéke, nagy rábeszélő ereje és diplomáciai képessége még csak világosították ezt az alapjellelvonást, mint annak következményei. Észrevétlenül fogott minden szálát a kezébe, észrevétlenül volt az egyedüli intézkedő, észrevétlenül volt az előkészítésben, s ezért sovány mezőn is váratlan aratások betakarítója volt. Mindezek felett a kedves halottak felett én hirdetem a feltámadás és vigasztalás ígét, s azért itt kevesebbet beszélek arról, kik voltak és mit jelentettek nekünk. De addig ezt a szemléletet nem zárhatjuk le, míg meg nem gyászoljuk *Kiss István* sámsónházai evangélikus lelkészt, a dunáninnyi ágostai hit-

vallású evangélikus egyházkerület püspökét. Bölcs, szelíd, jó ember volt, mint pásztor és órálló egyaránt a belső értékek embere, ki nem a láthatóra, hanem a láthatatlanra nézett, s e világ szerinti előmenetel helyett örökkévaló nyereségek után áhítozott. Továbbá kegyelettel gondolunk *Zelenka Lajosra*, a tiszai ág. hitv. ev.¹ egyházkerület odaadó felügyelőjére. Fejezzük ki mélységes részvétünket egy kiváló magyar úriasszony halála felett, kiben Benedek Sándor egyházkerületi főjegyző hitvesét, Benedek Zsolt tanácsbíránk édesanyját gyászolja. A nagy egyéniségű, régi magyar úriasszonynak mása volt ő, akinek nyílt, bátor, hős, derült egyénisége s egy életen át való szolgálata előtt a tiszteletet és rokonszenv érzéseivel hajolunk meg és gyászoló szeretteire, közöttük a mi legelső sorban álló munkatársainkra Isten vigasztaló kegyelmét kérjük.

Búcsúzások

Lukácsy Imre dunavecsei lelkipásztor nyugdíjba lépett és így megszűnt egyházkerületünk tanácsbírája lenni. Szeretettel búcsúzom tőle, akinek szolgálata annyi kedves emléket hagy maga után. Kívánunk neki hosszú és nagyon szép délutánt, hajnaltól való fáradalmainak kipihenését s derült gyönyörködést déli verőben vagy zivatarban végzett munkája eredményeiben. *Jaloviczky Sándor*, ki a tavaly mondott le a kecskeméti egyházmegye gondnoki állásáról, egészségi állapotának parancsára kénytelen volt még egy erős szálát elszakítani azok közül, melyek őt egyházkerületünkhöz fűzték. Lemondott a számszéki elnöki állásról, amelyet Szilassy Aladár halála óta nagy bölcseséggel, odaadó hűséggel és erős munkával töltött be, s ezzel egyházkerületünk pénzügyi és gazdasági igazgatásában az új időknek megfelelő mintaszerű rendet teremtett. Körülnézve, fájó szívvel látjuk *Némethy Károly* üresen hagyott helyét, mely az ő lemondása után várja új gazdáját. Némethy Károly református papi családból származott, apai és anyai ágon egyaránt. Ragyogó pályáján megtalálta mindazt a kitüntetést, méltóságot és előmenetelt, amely magyar köztisztviselőnek osztályrészévé juthatott. A főrendiház és felsőház örökös tagja, magas rendjelek tulajdonosa, a szegedi egyetem tiszteletbeli doktora, Őfelsége titkos tanácsosa lett a debreceni kis papfiúból. De ennél szemünkben nagyobb az, hogy a magyar közigazgatás belső megreformálásában, törvények előkészítésében, egyszóval láthatatlan nemzetalapozó munkákban egy emberöltőn át rendkívüli teljesítményeket végzett. Mint a budapesti egyház utolsó főgondnoka és a budapesti egyházmegye első gondnoka, a székesfőváros százezer lelket számláló reformátusságának szervezésében, foglalkoztatásában, egyházi ügyeinek rendezésében történelmi szolgálatokat tett. Különös charizmája volt az, hogy felvillanó és sokszor nagyon nehéznek látszó gondolatokat szívós és odaadó munkával életté, renddé, mindennapi munkává változtasson át. Egyik legkiválóbb status-technikusunk, a kivitel mestere volt. Amihez hozzáfogott, megcsinálta s ami az ő kezéből került ki, a céhek legszigorúbb atyái előtt is remekműnek bizonyult. Még ennél is többnek tartom azt a hűséget, alázatosságot, munkában való nem válogatást, azt a belső derült örömet, amellyel egyházi szolgálatát végezte. Egészsége mindenek felett álló érdekéből távozott az egyházmegye éléről, de mindnyájunkat az a remény táplál, hogy épen így maradhat még továbbra is a budapesti egyházmegye bölcs tanácsadója. Most vesz búcsút tőlünk, mint nyugalomba lépő teológiai professzor *Bilkei Pap István* úr is, akinek ezzel egyházkerületi tanácsbírói tiszte is megszűnik. Ha keresnők egyházkerületünkben azt a lelki embert, akit mindenki egyformán tisztel, mindenki egyformán a magáénak vall; akihez egyenlő közelségben tudja magát az ifjú és a vén, a lelkészi és a világi elem, a modernnek és az óhitűek, az ébredők és a konzervatívek; ha keresem azt az embert, aki a lelki program adásában éppúgy otthonos, mint a közigazgatásban és az anyagi javakkal

¹ ágostai hitvallású evangélikus

való sáfárkodásban; ha keresem azt az embert, aki mint professzor lelkipásztor volt és mint lelkipásztor professzorkodott: B. Pap István úrra kell rámutatnom, aki mindezeket azért érte el, mert egyénisége összhangzó, építő, fegyelmezett és az evangélium szelleme által megnemesedett egyéniség. Ilyen az igazi lelkipásztori jellem s ezért volt ő igazán lelkipásztorokat nevelő egyéniség, nem csak az iskola falai között, hanem künn az egyházi közéletben is. Most, amikor töretlen erőben áll pályája végén, az egész egyházkerület, s az egész mai magyar reformátusság tiszteletétől és haláljától körülvéve, orcáját megbecsüljük és megáldjuk őt.

Üdvözlések

A régiek helyére új emberek léptek, majdnem mindannyian kedves ismerősünk. Köszöntjük *Lázár Andor* igazságügyminiszter urat a kecskeméti egyházmegye gondnoki székében, ahol bizalommal, szeretettel fogadjuk és szolgálatától sok áldást remélünk. Bizalommal köszöntjük *Eőri Szabó Dezsőt*, a külsősomogyi egyházmegye esperesi székében, s reméljük, hogy hő lelkesedése, szívós kitartása, missziói lendülete, egyházmegyéjének százados életformáiban elhelyezkedve, meg fogja hozni a maga gazdag eredményét egyházi életünk építésében. Tisztelettel tekintünk a Dunántúli Egyházkerület új püspöke: *Medgyaszay Vince* felé, akiben egy igazi magyar református lelkipásztor, a magyar népnek, a mindennapi életnek bölcs ismerője, a gyakorlati munkának kipróbált mestere, igazságok és szépségek mélyen érző poétája került vezéri helyre. Szeretettel köszöntjük őt az egyházkerületeink között fennálló évszázados barátság hangsúlyozásával. Tisztelettel köszöntjük a magyarhoni ágostai hitvallású evangélikus egyház két új vezérét. Egyik a dunáninneni egyházkerület új püspöke: *Kovács Sándor*, ki 39 évi professzori szolgálat után a törhetetlen lélek hitével és üdeségével veszi fel a püspökségnek azt a terhét, amelynek legnehezebb, de leggyönyörűségesebb részét: a missziói munkát eddig is önként végezte. A másik *Lichtenstein László* úr, a tiszai egyházkerület felügyelője, kinek egyéniségével sokat nyert a rábízott nyáj, s így az egész magyar protestantizmus is.

A skót egyházzal minket a budapesti skót misszió intézménye kapcsol láthatóan össze. Ez az intézmény symboluma annak a lelki közösségnek, amely a skót egyház és mi közöttünk majdnem egy század óta fennáll. Ennek az intézménynek két örömapja volt az idén; az első tavasszal, amidőn új, fiatal lelkipásztorát, *Knigh György* urat iktattuk be s a másik most ősszel, amikor *dr. Macdonald Webster* urat, a magyar református egyház, külföldi barátaink között, legjobb ismerőjét, leghűbb barátját és leghathatósabb segítőjét ünnepeltük szolgálatának 40 éves évfordulója alkalmából. Így mosolygott egymásra a Tavasz és az Ősz, jeléül annak, hogy elszakíthatatlanul összetartoznak.

Történelmi dátumok

Az elmúlt évben nagy történelmi egyéniségek emlékezete sütött reánk, megfényesítve útunkat és orcánkat. Ezek közül Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelmünk emlékezete a legdicsőségesebb. Petőfi egyik olvadt ércként ömlő ódájában „*hazánk szent*”-jének nevezte őt, s ezt sokáig úgy értettem magam is, mintha hirtelen született, könnyen támadt magyar szólam volna, amilyen annyi akad mifelénk, ahány hulló csillag egy augusztusi éjszakán. De ha közelebről és épen szellemtörténeti módszerrel vizsgáljuk alakját, úgy találjuk, hogy ez egy modern történelmi szemléletnek a naiv kifejezése. Rákóczi Ferenc egyénisége ugyanis azok közül való, akiknek kibontakozására a középkor jelentett különösen kedvező időt. Carlyle-i szóval élve, ez a típus: a hős, mint szent. Értjük alatta a mélykedélyű, vallásos elmélkedésekben fürödni szerető, belső emberét mindenekfelett nőtető, úgynevezett contemplatív embert, aki úgy született, hogy találkozzék Istennel és beálljon az Ő seregébe apródnak. Rákóczi Ferenc is ilyen

képességekkel született. Egy olyan korszakban, amikor a vallás vitatkozás és politika volt, ő augustinusi tanulmányokba mélyed és az isteni kegyelem mérhetetlen tengerére bocsátja lelkének parányi csónakát. Ilyen képességekkel barokk fejedelemnek születik, azaz nevével és vagyonával fogva az akkori világ legkiváltságosabb egyénei közé kerül. Előtte állott volna a duzzadó és nagy élet öröme, kedvtelésre, cselszövésre, vagy alkotásra; pártolhatott volna irodalmat, lehetett volna a művészet mecénása, megjátszhatta volna egy renaissance fejedelemnek minden műveltségépítő fényűzését. Beállhatott volna abba a roppant ellentétbe, amely Európát két részre osztotta és politikailag kamatoztathatta volna súlyát, egyéni értékét; el tudjuk őt úgy képzelni, mint egy XVIII. századbeli Szent Lászlót, a hős és a szent csodálatos vegyülékét. El tudjuk úgy képzelni, mint egy fényűző barokk királyt, akiben úgy teljesedik meg az erkölcs, a férfiaság, az élet, a hatalom, a belső életszemlélet és a külső pompa, amint kortársai közül senkiben. És ez az ember a kiuzsorázott, legázolt, vérrel locsolt magyar földön, parasztok, jobbágyok, kis nemesek, lobogó vérű nagy magyar urak társaságában nemzeti forradalmat kénytelen csinálni. Egyszerre kellett politikusnak és hadvezérnek lennie. Egyszerre kellett hadsereget szerveznie, s vele már verekedni és győzni. Egyszerre kellett zendülést és új magyar államrendet csinálni; forradalmi úton a nemzetépítés alapjait vetni meg, annak az embernek, aki contemplatív, aki merengő, aki a láthatatlanra néz és félig-meddig az örökkévalóság követe. Innen a szelídsége, szótlansága, hihetetlen türelme, megbocsátó szeretete, de innen származik végzetlen szívóssága, legyőzhetetlen konoksága, a szenteknek az a halálos állhatatossága, amellyel szinte gyönyörködnek a martiromságban; ez magyarázza alakjának aszketikus voltát, s adja meg az egységes magyarázatát a pompázó magyar udvartartás barokk fejedelmének és a rodostói külváros rongyos dolmányú száműzöttjének. Ilyen természetű lévén, egy olyan időpontban, ahol a nép még egyszer belefogózott utolsó reménységeként a legnagyobb név, a legdrágább emlék és a legrokonszenvesebb ígélet képviselőjében, viszont mikor ő maga is már félig német volt, mikor már majdnem elosztrákosodott, mikor félelmesen sok veszteni valója merőben ellenkező utat parancsolt: élére állott az Esze Tamás seregének s a leggazdagabb magyar főúr a mindenkori magyar Tiborcok legszomorúbb seregének lett a vezére. Így történt meg az, hogy Rákóczi Ferenc alakjában a magyar szabadságvágy, jobb jövődő parancsoló életakarata a maga szimbolikus hőst látta meg, s azóta is így hordozza a szívében. Rákóczi Ferenc nem volt református; mint Báthory Zsófiának az unokája, szigorú katolikus nevelésben részesült, de Ráday Pálnak imádkozó társa volt, hitt az isteni kegyelem augustinusi tanításában, megtelt a lelke jansenismussal, amely tulajdonképpen kálvinista igazságok katolikus ötvözete, s imperiumában, politikájában, ő a leghívebb katolikus, a protestánsoknak szíve szerint való barátja és fautor² volt. Ezzel együtt örökre ábrázolja és bizonyítja, hogy lehet valaki hívő katolikus fejedelem, anélkül, hogy titkos vagy nyilvánvaló szenvedélye a protestantizmus felemészése lenne.

Munkanaptár. Szolgálataim

Összeállítom itt a tavalyi egyházkerületi közgyűléstől a mostaniig elvégzett szolgálataim naptárát. E szolgálatokban nincs bele foglalva a budapesti lelkipásztorság és a Dunamelléki püspökség mindennapi lelki, kormányzati és reprezentatív munkája. November 22-étől 25-ig Debrecenben vezettem a Református Élet nagyjelentőségű konferenciáját, és utolsó ünnepi összejövetelén „Új és régi Magyarország” címen előadást tartottam. December 2-án a Soli Deo Gloria Szövetség hangversenyén „A jobb világ felé” címen előadást tartottam. December 7-én vezettem a női tábor megalakulását és az ünnepi beszédet mondot-

² jóakaró

tam. December 8-án a Bethlen Gábor Szövetség képeben Szolnokot látogattam meg, ott prédikáltam és előadást tartottam. December 9-én Budapesten a Keresztyén Ifjúsági Egyesület Szilassy-émlékünnepélyén megemlékeztem Szilassy Aladár egyéniségéről és egyéniségének örök tanításairól. December 20-án a Baár-Madas leánylíceumot meglátogattam és úrvacsorával egybekötött istentiszteletet tartottam. December 28-án vezettem a Református Élet munkatársi és baráti közösségének konferenciáját. December 31-én előadást tartottam a rádióban. Január 2-án részt vettem Antal Géza temetésén és a szertartást végeztem. Január 3-án Bernát István ünneplése alkalmából az Országos Kaszinó lakomáján ünnepi beszédet tartottam. Január 4-én az egybegyűlt esperesi értekezleten elnököltem. Január 6-án Petri Pál Kálvin-téri főgondnoki beiktatásán ünnepi beszédet mondottam. Január 8-án Pest vármegye székházában ünnepi beszédet mondottam. Január 20-án a Szinnyi Merse Társaság Csók István-ünnepélyén Csók Istvánról ünnepi beszédet mondottam. Január 24-én a Soli Deo Gloria Szövetség főiskolás leányinternátusában áhítatot tartottam. Január 23-án és a következő hetek szerdái 12 egymásután következő bibliaórán Márk evangéliumát olvastam és magyaráztam a Kálvin-téren. Február 2-án a Református Élet konferenciáját vezettem, február 3-án meglátogattam a Tiszviselőtelepi egyházközséget, délelőtt prédikáltam, utána presbiteri gyűlést tartottam, délután szeretetvendégségen vettem részt. Február 8-án a fővárosi szabad egyetem keretében megnyitó előadást tartottam: „Nemzeti lét, nemzeti öntudat” címen. Február 9-én Bécsbe utaztam, ahol prédikáltam és a bécsi magyarság előtt „Magyar diaspora” címen előadást tartottam. Március 2., 3. napján Halasra utaztam, ahol prédikáltam, előadást tartottam és meglátogattam az újonnan létesített árvaházat. Március 9., 10-én Hódmezővásárhelyen voltam, ahol a leányiskola javára rendezett nőegyesületi estélyen „A lélek és a nemzet” címen előadást tartottam. Március 13-án váratlanul meglátogattam a nagykovácsi tanítóképző lelkész-tanítói tanfolyamának növendékeit. Március 19-én meglátogattam a Horthy-kollégium főiskolás ifjúságát és vitaestélyüket vezettem. Március 24-én Budapesten a farsori gyülekezetben konferenciát vezettem, másnap pedig a gyülekezetet látogattam meg; ígét hirdettem, presbiteri gyűlést tartottam. Március 30-án meglátogattam a Ludovika Akadémia protestáns ifjúságát és a „Hűség” címen előadást tartottam. Április 6-án a Hargitaváralja jelképes székely község által a Zeneakadémián rendezett estélyen előadást tartottam, ugyanaznap este a mátyásföldi protestáns templom javára rendezett estélyen ünnepi beszédet mondottam Rákóczi Ferencről.

Április 8-án részt vettem és szolgáltam Lázár Andor kecskeméti egyházmegyei gondnok beiktatásán. Április 10-én a Dunántúli református püspök beiktatásán vettem részt. Április 14-én délelőtt a budapesti református nagygyűlésen „Házasság és családvédelem” címen ünnepi beszédet mondottam. Délután részt vettem és szolgáltam Knight György skót missziói lelkész gyülekezeti bemutatkozása ünnepén. Április 16-án a Soli Deo Gloria Szövetség konferenciájának záróestélyén az ünnepi összefoglaló előadást tartottam és a jelenlevő ifjúságnak úrvacsorát osztottam. Azt megelőzően, ugyanaznap délután a budapesti székesfővárosi református rendőrök (tisztok és legénység) istentiszteletén szolgáltam és nekik az úrvacsorát kiosztottam. Április 19-én délután „Ecce Homo”³ címmel a rádióban felolvastam. Április 24–25-én, Budapesten, a valláspedagógiai konferencián előadást tartottam „Hitvallásos vallástanítás” címen. Április 27-én, 28-án Kecskeméten a Dunamelléki Egyházkerület női konferenciáját vezettem és prédikáltam, ápr. 30-án az országgyűlés megnyitása alkalmából az ünnepi istentiszteletet tartottam. Május 5-én a Budahegyvidéki egyházközség imaházát szenteltem fel. Május 8–11-ig mindennap délutánján a Life and Work magyar ágával a „Szabadságeszme és az új világ” című

³ íme az ember

tudományos ankétot vezettem és az utolsó délutánján összefoglaló előadást tartottam. Május 12-én Székesfehérvárra mentem a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság képében, ahol az esti ünnepélyen előadást tartottam. Május 17-én meglátogattam a budapesti Testnevelési Főiskolát, végignéztem a növendékek próbamutatványait és a látogatás végén adhortatíot⁴ intéztem hozzájuk. Május 20–21-ik napján Balatonkenesén a Kálvin Szövetség által rendezett csendes napokat vezettem; május 23–25-ig részt vettem a Református Élet által rendezett családi ankéton. Június 2-án a debreceni Kossuth-utcai parochiális körben tartottam előadást „Ítélet és Igazság” címen. Június 3-án Örkénybe mentem Pálóczi Horváth István tanácsbíránk temetését végezni. Június 14-én a teológiai akadémia záróünnepélyén, másnap pedig a Baár-Madas leányliceum záróünnepélyén beszéltem. Június 16-án részt vettem a kún-szentmiklósi gimnázium kétszázéves jubileumán. Június 21–24-ig a Baár-Madas leányliceum érettségi vizsgálatain elnököltem. Június 30-án Miskolcra mentem a Keresztyén Leányegyesületek Nemzeti Szövetsége által rendezett hangverseny előadójaképpen. Július 12–14-ig Balatonszárszón részt vettem a Soli Deo Gloria Szövetség által a vezetők számára rendezett konferencián, amelynek végzetével az ünnepi istentiszteleten prédikáltam és az új tisztkart beiktattam. Augusztus 5-én a C. E.⁵ világkonferenciája tagjainak a Kálvin-téri templomban az úri szent vacsorát kiszolgáltattam. Szeptember 11-én részt vettem a Macdonald Webster úr tiszteletére rendezett ünnepélyen és őt az egyházkerület nevében üdvözöltem. Szeptember 18-án a vértessaljai egyházmegye hívására Pátkára mentem, ahol jubileumi istentiszteletet tartottam. Másnap, szeptember 19-én Cecére érkeztem, ahol a hősök orgonája felszentelése alkalmából prédikáltam. Szeptember 22-én felszenteltem a Budapest-Tisztviselőtelepi új templomot és szeptember 25-én felszenteltem a siklósi árvaházat, melyet a baranyai egyházmegye és a Szeretetszövetség közös áldozatkészsége tart fenn; utána az estélyen előadást tartottam. Október 1-én és 2-án a belmissziói előadók értekezletén vettem részt, október 6-án a pestszentlőrinci gyülekezet templomépítési költségeinek törlesztésére rendezett estélyen ünnepi előadást tartottam. Október 12-én a gyülekezeti munkások konferenciáján bevezető előadást tartottam a Kálvin-téren. Október 13-án Pusztaszabolcsra mentem, ahol Halász Miklós áldozatkészsége folytán létesült új templomot szenteltem fel. Október 19-én és 20-án Ózdon időztem, ahol este ünnepi előadást tartottam, másnap a gyülekezetben prédikáltam. Október 25-én részt vettem Kovács Sándor dunáninnyi evangélikus püspök beiktatásán és őt az egyetemes konvent nevében üdvözöltem. November 3-án a Budahegyvidéki gyülekezet által rendezett hangversenyen előadást tartottam.

E szolgálatok áttekintéséből látszik, hogy egyre kevesebb időt és erőt tudok szentelni a magyar kálvinizmusnak, mint világnézetnek missziói képviselőjére és hirdetésére a szoros értelemben vett püspöki szolgálatok határain kívül. Egyszer több erőt kell fordítanom szorosabb értelemben vett püspöki feladatok teljesítésére. A magyar intelligenciának megnyerését a Református Élet táborában kívánom továbbra is szolgálni, amely evangelizáció is, de hitvédelmi és felvilágosító munka is. Világnézetek harcában élünk és nem maradhat némán az az életirány, amelyet a református gondolat jelent a művelődésre nézve. Intelligenciánk ezer felől igénybe van véve, anyagi terhek alatt nyög, a kötelesség teljesítésének igájában görnyedez, tehát saját magának tesz nagy szolgálatot, ha érdeklődik azok iránt a nagy vigasztaló és megvilágosító gondolatok iránt, amelyek a református élet munkaközösségéből és szolgálatából áradnak ki. Bár nem szigorúan egyházi munka ez, mégis Isten szolgálatának és a református egyháznak egyik legjelentősebb építő eszköze és meg kell köszönnünk

⁴ buzdító jellegű áhítat

⁵ Christian Endeavour (Keresztyén Törekvés), a Bethánia Egylet amerikai anyaszervezete

azt a nagy szolgálatot, amelyet a Református Sajtótársaság lapjai és baráti közössége végez a magyar ugar megmunkálásával.

Továbbra is nagy súlyt helyezek az ifúsági szervezkedésre, amelynek alapvető munkálatait a megelőző években végeztem el. Igen nagy veszedelem volna, ha ebben a szolgálatban gyülekezeteink meglanyhulnának és magasabb egyházi testületeink elvesztenék felelősségérzésüket e munka további sorsa iránt. Ennek a munkának néhány év alatt, ha másutt nem, legalább egyházkerületünk területén, szervezési munkáit el kell végezni és minden gyülekezetben meg kell gyökereznie. Innen is kérem az egyetemes egyház és az államhatalom odaadó támogatását ehhez a célhoz, hogy meghatározott időn belül minden egyházközségben megszervezett ifúsági egyesület gondozza a maga kipróbált módszerével a felnövekvő ifúságot, mégpedig lehetőleg a saját helyiségében.

A nőmozgalom terén is halad előre a munka. Az általános útrakelés megtörtént, most már a kivitel fontosságán és hűségén fordul meg minden. Azt látom, hogy e célból a gyülekezeteket látogató minden munkaerő, közöttük elsősorban Fazekas Lajosné úrasszony, fáradhatatlanul és eredményesen végzi munkáját. Az eredményt az ő buzgalmukon kívül az a tény is megmagyarázza, hogy mindenhol várakozás és tettekészség fogadja az indító erőket. Magvetési és adventi időket élünk s jaj nekünk, ha ezzel az alkalommal nem élünk!

Különös gondom volt a nagykőrösi lelkésztanító tanfolyam felvigyázására. Nehézségek és apró kedvetlenségek után ez a munka is szép eredménnyel kecsegtet. Sajnálom, hogy a lelkészképzésnek egyik-másik vezető embere felhasználja az érdekelt jelöltek természetesnek látszó, de hitem szerint csak átmenő kedvetlenségét és ahelyett, hogy munkánkban segítene, igyekszik meg nem értő kritikával a csöndes ellenállást szítani épen az érdekeltek között. Pedig kétségtelen dolog, hogy tanító lelképásztorokra egyházunknak szüksége van. Sok nagy nehézséget oldunk meg és még több fenyegető veszélyt háríthatunk el, ha ilyen munkásokkal elegendő számban rendelkezünk.

Ki kell emelnem az Országos Szeretetszövetség szolgálatát, amely egyházi testületek és kegyes alapítványok segítségének igénybevételével egyházkerületünkben két új szeretetházat létesített: Hala-son és Siklóson. Mindkettőt meglátogattam és személyesen győződtem meg arról, hogy kifogástalan szellemű, áldott munka folyik mind a két helyen.

Összefoglalásul azt is megismétlem, hogy szükséges pásztori és egyházi gyakorlatunknak épen a Dunamelléken az extenzivitás helyett az intenzivitás felé fejlődnie. Különösen városi gyülekezeteinkben, s elsősorban Budapesten, az a helyzet állt elő, hogy egész héten, sőt az egész munkaidény alatt, számtalan ünnepélyt, összejövetelt, szeretetvendégséget rendezünk, mely a gyülekezetnek alig 1–2 százalékát kitevő belső csoportot foglalkoztat és fáraszt, közben pedig nagy, ismeretlen rétegek megmunkálatlanul maradnak. Ha nem vigyázunk, energiatékozlás lesz az eredmény. Meg kell ezt előznünk azzal, hogy a gyülekezetek helyes tagozásával, új munkaerők beállításával, főképen az önkéntes segítség igénybevételével, egyre mélyebb járatban és egyre szélesebb körben dolgozzunk a lélek szántóföldjén. Ha a személyes látogatásnak, beszélgetésnek és bizonyágtételnek nagyobb tért engedünk, s különösen ha a lelképásztorok mellett más munkaerők, elsősorban presbiterek is szolgálnak, sokkal nagyobb, s ami a fő: befelé terjedőbb lesz az eredmény, mint amilyent a hangversenyekkel és összejövetelekkel telis-teli rakott munkanaptárak érnek el.

Uralkodó kérdések

Tavalyi jelentésemben egyházam és nemzetem lelkiismeretéhez próbáltam fordulni az egyke nevezetű népbetegség leküzdése végett. Hálával emlékezem meg róla, hogy a kormányzat minden vonalán győ-

keres reformmunka előkészítése indult meg a magyar népszaporaság védelme érdekében. A telepítés, helyesebben a földbirtokpolitika, a hitbizományi reform, a parasztmajorátusok ügye már az országgyűlést is foglalkoztatja. Tisztában vagyunk azzal, hogy a törvényhozás csak kereteket adhat; az okos és szívós kormányzási politikán fordul meg minden. Baranyában a nyár folyamán megjelent a Kormányzó Úr s hatalmas szavát egy megrázó és gyönyörű szózatban emelte fel, hogy megostromolja az idő és a néplélek bezáruló kapuit. Remélem, hogy ebben a küzdelemben a magyar református egyház is megfogja találni a hagyományaihoz és eddigi eredményeihez méltó feladatkört. Rajta bizonyosan nem fog múlni semmi, hiszen tapasztalatának gazdagságával, lelkének készségével, egyedül az ő rendelkezésére álló és döntő jelentőségű lelki eszközeivel újólag felajánlja magát a szolgálatra, csak az a kérdés, hogy mikor nála sokkal hatalmasabb erők látnak hozzá a munkához, a nagy buzgalom ki ne szorítsa abból a barázdából, amelyen évtizedekig magára hagyatva és tusakodva dolgozott.

Az ország közvéleményét sokáig foglalkoztatta a családvédelem, amelynek jelszava az 1934. évi katolikus nagygyűlésről kelt szárnyra. Volt alkalmunk ebben a kérdésben a magyar református egyház álláspontját messzehallhatóan kifejteni. Ismétlem belőle azt, hogy a családvédelmet a nemzet legsürgősebb és legfontosabb feladatának látjuk. Nincs senki, aki az Istentől rendelt családi intézmény fontosságát és értékét nagyobb meggyőződéssel hirdetné, mint mi. A család pusztulásában a társadalmi rend, a keresztyén civilizáció, az emberi méltóság és a nemzeti lét pusztulásának jeleit látjuk. Ezért hirdetjük, hogy mindent el kell követni egy olyan világ megteremtésére, amely kedvez a családalapításnak, nem ellensége a gyermeknek, hathatósan megvédi a családi élet tisztaságát, s a szexuális etikában a keresztyénség örök igazságait teszi úrrá. Épen ezért üdvözlünk minden olyan reformot, amely a könnyelmű elválásokat megnehezíti, a gyermek jogait megvédelmezi, a nagy népességű családokat előnyben részesíti és a gyermeknevelést, mint a legelső és legmagasabb nemzeti közszolgálatot becsüli meg, ez lévén az előfeltétele minden további életnek. Fontos a hadsereg, fontos az iskola, fontos a közgazdaság, de legfontosabb az, hogy nőjjön, terjedjen ezen a földön a tiszta és egészséges magyar élet, amely nélkül nincs ereje a fegyvernek, elsötétednek az iskolák, kihal a nemzet és rommá lesz az emberi művelődés. De épen olyan erővel tiltakozunk az ellen, hogy egy ilyen nemzeti közszükséget és egyetemes feladatot akármelyik közösség a maga hatalmi céljainak erősítésére használjon fel s ezért valljuk azt, hogy a polgári házasságnak újra egyházivá tétele merőben felesleges vállalkozás. Nem lehet a házasság felbontására kialakult egységes magyar jogrendet feláldozni és fokozni azt a nyomorúságot, melyet eddig is a családi élet legszentebb és legbensőbb terén a versengő felekezetek hatalmi vágya idézett elő, az ú. n. reverzális-hajzával. Erősen hirdetjük az egyhitű házasság felsőbbbőségét, de épp úgy elítéljük a reverzális-űzött lélek- és életpusztítást és kívánjuk, hogy az állam önmaga békességének és lelki egységének mindenekfelett álló érdekéből ezen a veszedelmen segítsen. Aki tudja azt, hogy az első elemi osztályba lépő gyermek lelkében mi megy végbe, mikor ádáz dogmatikai ellentétek játékszere lesz és vagy egyházához való ragaszkodása, vagy pedig szülői iránt érzett szeretete és tisztelete szenved csorbát: velünk együtt vallja, hogy ezen segíteni kell.

Egyház és politika

Egyházunk politikai vonatkozása terén változásról nem számolhatok be. A helyzet nem rosszabbodott, de nem is javult. Fájdalommal láttuk eltávozni a közoktatásügyi államtitkári székből egyházkerületünk hű fiát, tanácsbíráját: *Petri Pált*, harmadik nemzedékét annak a családnak, amelynek a Dunamellék az utolsó században legtöbbet köszönhetett. Nem kereste a népszerűséget és nem dolgozott a kirakat számára, sőt sokszor arra fordította ereje javát, hogy túlzott igényeket lejjebb szállítson és tárgyilag

kevésbé, csak talán lélektanilag megokolt izgatottságokat lecsillapítson: mi, akik láttuk működésének a nyilvánosság elé nem került részét is, biznyságot tehetünk arról, hogy őrhelyén híven megállt, a magyar protestantizmus és benne a magyar reformátusság jogos érdekeinek hűségese védelmezője volt és nagyon sokat tett avégre, hogy az összeomlás utáni időkben a magyar reformátusság erőhöz jusson és alkotásokkal bizonyítsa be az élethez való jogát. Kemény harcok árán sikerült mindezeket az eredményeket elérnie s most, amikor magas és felelősségteljes polcát otthagyja, egyházunk hű munkásai között köszöntjük őt és kifejezzük iránta hálánkat és elismerésünket abban a reményben, hogy változott helyén és változott viszonyok között egyházunkat továbbra is, nagyon sokáig, töretlen erővel és kiváló képességeivel szolgálni fogja.

Szeretettel és bizalommal köszöntjük utódját, *Tasnádi Nagy András* államtitkár urat, aki szintén a mi körünkől nőtt ki és díszes állásába magával vitte mindnyájunk nagyrabecsülését és bizalmát. Tudjuk róla, hogy hívő református ember, de ugyanakkor széles látókörű, az egész protestantizmust egységesen áttekintő és szolgáló politikus, akinél sohasem kerülhet ellentétbe a nemzeti politika szolgálata az egyetemes protestáns érdekekkel s az egyetemes protestáns érdek egyik vagy másik evangéliumi egyház szolgálatával. Mindezekhez járul megnyerő egyéniségének varázsa, amely tisztelői szívéből szeretetet ébreszt és a munkatársi viszonyt baráti együtérzéssé melegíti.

Még van egy tartozó kötelességünk, *Tóth István* helyettes államtitkár a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban betöltött magas pozíciójáról visszavonult. Meg kell ragadnunk ezt az alkalmat és el kell mondanunk, hogy az egész magyar protestáns köz-vélemény épenúgy, mint a Dunamelléki Egyházkerület Tóth István személye iránt, aki évtizedekig vezette a protestáns ügyosztályt, különös bizalommal és nagyrabecsüléssel viseltetik. Távozásával a magyar protestáns ügy egy igaz szószólót és egy hű sáfárt veszített. Az, hogy a magyar protestáns közvélemény olyan nyugodtan hordozta az idők viszontagságait, s optimizmusát ellenkezőt mutató tények mellett is fenntartotta, jórészt a Tóth István igazságába, bölcsességébe, hűségébe, szellemi és erkölcsi képességeibe vetett hitnek volt köszönhető.

Meg vagyunk róla győződve, hogy abban a nagy szervező munkában, amely a nemzeti egység jelszava alatt indult meg, a magyar protestantizmus a maga etikai tisztaságával, százszázalékos nemzeti érzésével, fegyelmezettségével és áldozatkészségével mindig egyik legfontosabb tájékozódási pont lesz. Amilyen mértékben szükségesnek tartjuk a mai nehéz időkben, hogy a nemzet testi és lelki élete egységessé, szervezetté, öntudatosá és cselekvőképessé váljék, épen olyan határozottan valljuk azt, hogy mindez a történelmi folytonosság alapján, az autonómia tiszta és egészséges levegőjében, a magyar géniusz legnagyobb szerű alkotásának: a magyar alkotmány- és jogrend szellemében mehet végbe.

Élet az egyházmegyékben

Áttekintvén az egyházmegyék jelentéseit, fájó szívvel búcsúzunk elköltözött társainktól: *Szívós Károly* bogdásai, *Babay Béla* sárpilisi és *Barkász Kálmán* biai lelkipásztoroktól. Emlékezetük áldott! Köszöntjük *Huszár Dezső* egyházmegyei gondnokot, születésének 70-ik, vértessaljai szolgálatának 20-ik és gondnoki tiszthordozásának 15-ik évfordulója alkalmából. Kedves, hű és mindnyájunknak drága személyére Isten áldását kérjük.

Beszámolnak az egyházmegyék azokról a nagy elemi csapásokról, amelyeknek verése alatt sokszor megbénította szívünket a holnap sötét gondja. Örvendezve látjuk, hogy népünk hihetetlen igénytelensége, páratlan szorgalma és acélos erkölcsi ereje ezekkel a csapásokkal is képes megbirkózni. A köz kevésbé látja a kárát, mint amilyen pusztító azoknak a hatása az egyesek háztartásában.

Örömmel látjuk, hogy a budapesti egyházmegye templomépítési akciója a székesfőváros vezetésénél

rokonszenvre és támogatásra talált. Ez az eredmény Szabó Imre esperes érdeme, akinek elismerésünket fejezzük ki.

Minden egyházmegyében meg voltak a presbiteri konferenciák, ifjúsági összejövetelek, női munkatáborok. Iskoláinkban jó és építő munka folyt, bár kétségtelenül látszik, hogy legtöbb gyülekezetünk évi jövedelmének legalább 50%-át, sokszor több, mint 80%-át iskolák fenntartására fordítja. Ez a tény mindennél jobban támogatja azt az igényünket, hogy hihetetlen áldozatokkal fenntartott iskoláink szelleme a református élet- és világfelfogás magasatos etikáját, tiszta öntudatát, boldogító igazságait és nemzetfenntartó erejét örökítse át gyermekeinkre.

Az úrvacsorával élők száma határozottan és állandóan emelkedik. Nem erőtlenedett az adakozás lelke sem s minden tisztelettel kell gondolnunk arra a magyar kálvinista népre, amely ilyen nehéz időkben ilyen óriási terheket Isten szolgálatának örök javaiért zúgolódás nélkül hordoz. Itt-ott panasz emelkedik a politikai hadjáratok és korteskedések destruáló⁶ hatása miatt és épen ezért óva kell intennem újra, meg újra minden egyházi embert, hogy a legjobb politikát akkor gyakorolják, ha pártpolitikai harcokba az egyházat nem engedik bekeveredni. Meg kell őriznünk gyülekezeteinket attól, hogy politikai jelszavak és hatalmi törekvések uszályhordozói legyenek, mert meg kell maradniok szent és biztos menedéknek, ahová a megtépett lelkű nép mindig visszatérhet, hogy örökkévaló igazságokkal töltözzék meg és el nem fáradó idealizmussal induljon halhatatlan lelkének és halhatatlan nemzetének fenntartásáért vívott harcaiba.

Az esperesi jelentések ismét figyelmeztetnek a szekták mozgolódásaira. Amily féltékenyen követeljük a vallás szabad gyakorlatát a hívő közösségek számára, amily élesen elítéljük és nemzeti szégyennek tartjuk, ha bottal próbálnának hivatalos tényezők lélek ellen küzdeni: éppoly őszintén meg kell mondanunk, hogy sok szekta a maga etikai programjával a mai társadalmi rend felforgatására tör. Azt pedig senki se várja, hogy vallásos külszín miatt szabad kezet nyerhet bárki a nemzetrombolásra. De nagyon jól kell különböztetni ebben az igen nehéz kérdésben, hogy se lelki erőszakot ne kövessünk el, se őrlő természetmunkát ne engedjünk meg. Azért kérem a lelkipásztorokat és tanárokat, foglalkozzanak többet a szekták alkatával és munkamódszerével. Egyébként pedig legyenek meggyőződve, a szekta ellen egyetlen orvosság: az Ige.

Örömmel látom azt, hogy az esperesi vizitáció egyre inkább lelki munkává, pásztori és igehirdetői táborjárásá nemesedik. Csak az az esperesi vizitáció érte el a célját, amelyik a gazdasági és igazgatási feladatok megoldása mellett feledhetetlen evangéliumi bizonyágtételek és pásztori szolgálatok emlékét hagyja maga után.

Új templomot is szenteltem Pusztaszabolcson, egyik szerény és mély tapasztalatokat tett hívünknek kegyes adományából, továbbá Budapesten, a Tisztviselőtelepen, ahol elesett hőseink emlékezetének fenntartására kerületünk egyik legszebb temploma épült meg. Nagy emlékek áhíthatos idézésében egyesültem híveimmel Pátkán, a gyülekezet újramegépítésének 200, és Kunszentmiklóson, a reálgimnáziummá fejlődött régi partikula megalapításának 200 éves fordulóján.

Áttekintve az egyházkerület statisztikáját, meg kell állapítanom, hogy népmozgalmi adatokban jelentősebb változás nincs. A születési arányszám ismét esett: 17.52-ről 17.48 promillére⁷. Perselypénz és adomány száma elég jelentősen, összesen több, mint 10.000 pengővel emelkedett; ezzel szemben az építkezésre fordított összeg szinte 150.000 pengővel kevesebb most, mint tavaly.

⁶ elzüllesztő

⁷ ezrelék

Végszó

Jelentésemnek végére értem. A jövődöt előlünk köd fedi el. De azt olvassuk a Szentírásban, hogy az Úr lakozik a ködben. Ne aggodalmaskodjunk tehát a holnapi napról, mert mienk a mának kibeszélhetetlenül nagy öröksége. Teljesítsük kötelességünket, tudván azt, hogy nem magunk végezünk és nem magunk győzünk. Csupasz eszközei vagyunk annak az Örökkévaló Hatalomnak, aki a világ teremtése előtt elrendezte sorsunkat, aki Szentlelkével és megváltó szerelmével zarándokútunkon átvezet, kísértésektől megvéd, harcban erősít és mindig elégségesen megvigasztal. Hirdessük azt, hogy az Egyház az ő szemfénye és öröksége, különös kegyelmének a tárgya, s mikor az elmúló napok fárasztó munkáit végezve, szívünk vérével apró kavicsokat rakosgatunk össze: Ő, aki az egészet látja, a tervet készítette és a munkát megszabja, alázatos és egyszerű szolgálatunkat is beleépíti abba a láthatatlan templomba, amely az Ő dicsőségétől fényes és a Neki szánt áldozatok illattételétől füstölög.